

Dordt aan zet

VRIESEPLEIN EN DAMPLEIN

Inhoud

1. Inleiding
2. Conclusies
3. Aanbevelingen
4. Beschrijving placemaking
5. Het Vrieseplein
6. Het Damplein

In 2016 en 2017 zijn het Vrieseplein en het Damplein opnieuw ingericht. Hierbij zijn gebruikers actief en vroegtijdig betrokken. Omwonenden en ondernemers hebben gezamenlijk een ontwerp gemaakt. Door de behoeften van de gebruikers centraal te stellen, kan de gebruikswaarde van beide pleinen worden gemaximaliseerd. Op verzoek van de gemeente onderzochten wij de toepassing van de werkmethode placemaking. Wat is placemaking en welke veronderstellingen liggen er aan ten grondslag? Welke resultaten en effecten streefde de gemeente met de placemaking projecten Vrieseplein en Damplein na en in hoeverre zijn deze resultaten en effecten gerealiseerd (o.a. maximaliseren gebruikswaarde en creëren eigenaarschap)? Hoe is het proces gelopen en wat kan er nog verbeterd worden? En wat kan van de placemaking projecten Vrieseplein en Damplein worden geleerd?

1 Inleiding

Sinds 2015 wordt de methode placemaking¹ door de gemeente Dordrecht ingezet bij de herinrichting en herstructurering van openbare ruimten zoals pleinen. Placemaking behelst een vergaande vorm van participatie door gebruikers² van openbare ruimten. Vrieseplein en Damplein waren de eerste projecten waarbij placemaking werd toegepast. Om die reden zijn de projecten voor de placemaking methodiek tevens aangemerkt als proef en is een evaluatie nodig om te bekijken of de methodiek tot succesvolle projecten leidt en of de gemeentelijke organisatie lessen moet trekken uit de manier waarop placemaking is toegepast.

De ambtelijke kerngroep placemaking heeft het OCD gevraagd onderzoek te doen naar de procesvoering in beide projecten en OCD en kerngroep hebben gezamenlijk de nu voorliggende rapportage opgesteld en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen.

2 Conclusies

Uit de gang van zaken bij placemaking Vrieseplein en Damplein en de resultaten en effecten ervan heeft de kerngroep placemaking de volgende conclusies getrokken:

1. Er is veel goed gegaan in de placemaking processen Vrieseplein en Damplein. Gelet op het feit dat dit de eerste twee projecten zijn in het leerproces, kan de gemeente hier met tevredenheid op terug kijken.
2. Niet alleen zijn de resultaten in de openbare ruimte waardevol (heringerichte pleinen waar de gebruikers tevreden en mogelijk trots op zijn), maar ook zijn er nuttige leerervaringen opgedaan die binnen de organisatie en met toekomstige placemakers gedeeld kunnen worden.
3. Placemaking is nieuw binnen de organisatie. Het vergt een andere aanpak en dat vraagt meer aanpassingen dan alleen burgers meer invloed te geven. Het gaat nu vooral om projecten die vallen binnen het Meerjaren Onderhouds Programma (MOP). De wijze waarop wordt omgegaan binnen het MOP met budgettering, upgrading, risico's en tegenvallers verandert op het moment dat het geen intern afwegingsproces meer is, maar een samenspel met partijen in de stad is geworden. In deze situatie kan overwogen worden om wat meer wisselgeld beschikbaar te houden naast het beschikbare budget.
4. Op het gebied van communicatie voldoen wij als gemeente nog niet over de hele linie aan de behoefte van participerende burgers. Een proces zoals placemaking

¹ Placemaking wordt in Dordrecht 'Dordt aan zet' genoemd.

² Met gebruikers worden niet alleen de feitelijke gebruikers van een plein bedoeld maar ook belanghebbenden zoals omwonenden en ondernemers.

vraagt een pro-actieve houding als het gaat om communicatie. Door mee te doen aan placemaking worden betrokkenen partners van de gemeente en moeten dan ook als zodanig worden benaderd. De leemte in de communicatie dat aan het vraagstuk Dubbelsteynlaan West vooraf ging bijvoorbeeld, had negatieve invloed op de relatie tussen werkgroep en gemeente en bemoeilijkte het moment waarop een fors probleem ontstond en gezamenlijk moest worden opgelost.

5. Er is in het algemeen goed omgegaan met verwachtingsmanagement. Toch bleken de verwachtingen tussen burgers en gemeente niet altijd op één lijn te liggen. Denk bijvoorbeeld aan de gang van zaken rondom de Dubbelsteynlaan West (Damplein). Dit onderstreept nog eens het belang van communicatie over de verwachtingen.
6. Met placemaking hoopt de gemeente belanghebbenden ook te verleiden zelf bij te gaan dragen aan beheer van de openbare ruimte. Per project moet worden bekeken welke kansen er zijn. Bij Vrieseplein is dat geen doelstelling geweest, maar de gemeente hoopte achteraf wel op initiatief (t.a.v. de duivenoverlast). Tot op heden is dat niet gebeurd. Bij Damplein is aan de voorkant meegegeven dat de gemeente verwacht dat belanghebbenden ofwel bijdragen aan beheer ofwel met crowdfunding voor extra's voor het plein. Ook hier zijn over beheer geen toezeggingen gedaan.

3 Aanbevelingen

De aanbevelingen van de kerngroep richten zich enerzijds op situaties waarin opnieuw de afweging kan worden gemaakt of placemaking een geschikte methodiek is voor de opgave waarvoor de gemeente staat. Anderzijds op mogelijke verbeteringen in de aanpak wanneer nieuwe placemaking processen worden gestart.

Aanbeveling 1

Placemaking heeft prima resultaten opgeleverd bij de projecten Vrieseplein en Damplein. Zowel m.b.t. het doel: een nieuw ingerichte openbare ruimte die beter aansluit op behoeften van gebruikers, als m.b.t. doel: burgers meer betrokken laten zijn op hun leefomgeving. De kerngroep adviseert daarom om door te gaan met het inzetten van de methodiek in situaties die zich daarvoor lenen.

Aanbeveling 2

De eerste aanbeveling ligt voor de hand, maar betekent nog niet dat het dan steeds gaat gebeuren. Binnen de organisatie bestond immers de wens om bij meer projecten placemaking in te zetten en dat is nog niet goed gelukt. Naast Vrieseplein en Damplein wordt alleen bij de ontwikkelingen rondom de Bankastraat tot dusverre placemaking toegepast.¹

De kerngroep placemaking constateert dat binnen de gemeentelijke organisatie het gedachtengoed nog niet breed wordt gedeeld waardoor mogelijk kansen blijven liggen. De kerngroep adviseert daarom in de sturing vanuit College en ambtelijk opdrachtgevers nadrukkelijk aandacht te schenken aan de mogelijkheden voor placemaking en de kennis over placemaking binnen de organisatie te vergroten en te verspreiden.

Aanbeveling 3

In aansluiting op de tweede aanbeveling adviseert de kerngroep zodra dat aan de orde is ook de aansluiting te maken op de invoering van de nieuwe Omgevingswet, omdat die wet verplicht gaat stellen gebruikers van openbare ruimte te betrekken bij nieuwe ontwikkelingen in hun omgeving.

Placemaking en de rol van de raad daarbij zou in dit verband ook opgenomen kunnen worden in het inwerkprogramma van de nieuwe raad.

³ Er zijn wel meerdere projecten in de openbare ruimte waarin burgers participeren, zoals Sterrenburgpark, Spuiboulevard e.o., Riouwstraat e.o. en Mijlweg.

Aanbeveling 4

Wanneer nieuwe placemaking processen worden gestart zijn de volgende verbeteringen noodzakelijk:

- a. De continuïteit in de communicatie moet gewaarborgd zijn. Ook in fases dat er geen nieuws te melden valt. Vooral niet onderschat mag worden welke zaken van belang kunnen zijn om te melden aan de burgers, zeker aan degenen die hun vrije tijd besteden aan het meedenken en meehelpen.
- b. Er moet nog beter worden gestuurd op verwachtingen. Het moet klip en klaar zijn wat burgers wel en niet kunnen verwachten. Ook als zaken onzeker zijn, moet duidelijk worden gemaakt waarom dat zo is en welke beïnvloeding mogelijk is, zowel door de burgers zelf als door andere actoren. Bijvoorbeeld: het college stelt het kader vast voor het project. De raad stuurt op hoofdlijnen en stelt het MOP vast.¹ Het college kan een kader heroverwegen indien omstandigheden daartoe aanleiding geven en voorzover er binnen het MOP ruimte daarvoor is. Ook wanneer de gemeente een rol van gebruikers verwacht in het toekomstig beheer moet dat vooraf duidelijk worden gecommuniceerd.

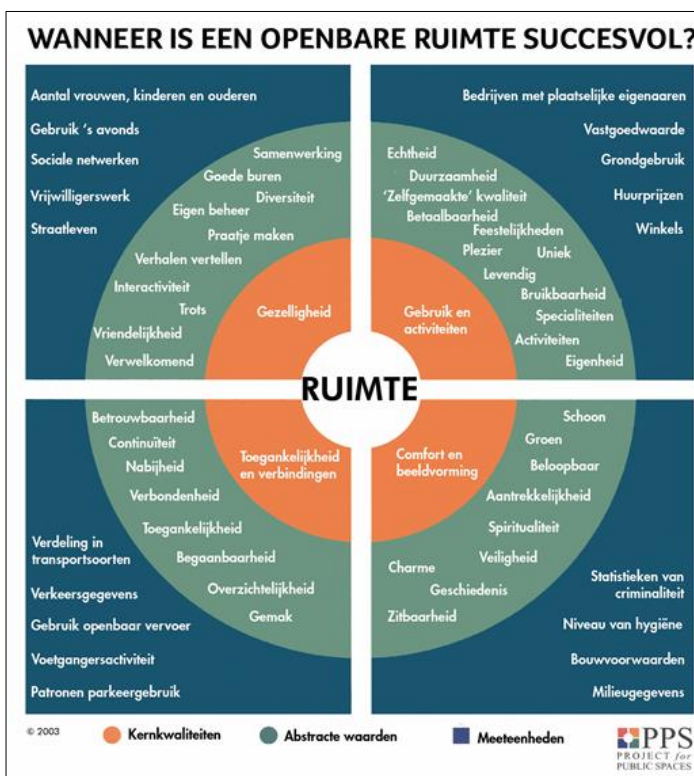
4 Beschrijving placemaking

Inleiding

Wat is placemaking en wat wordt ermee beoogd? Welke veronderstellingen liggen ten grondslag aan placemaking? En aan welke randvoorwaarden moet een placemaking project voldoen? Bovenstaande vragen worden beantwoord in deze paragraaf.

Wat is placemaking?

Placemaking is een aanpak die wordt ingezet bij herinrichtingen en herstructureringen van openbare ruimten. Door gebruikers die dagelijks wonen, werken of recreëren in of bij de openbare ruimte de ruimte te geven om zelf invulling te geven aan de ontwikkeling van de openbare ruimte ontstaat een openbare ruimte die beter aansluit op de behoeften van deze gebruikers ('gebruikswaarden'). Kortom, het actief betrekken van gebruikers leidt op deze wijze tot 'succesvolle' openbare ruimten. De rol van de overheidsorganisatie is vooral faciliterend en adviserend van aard.

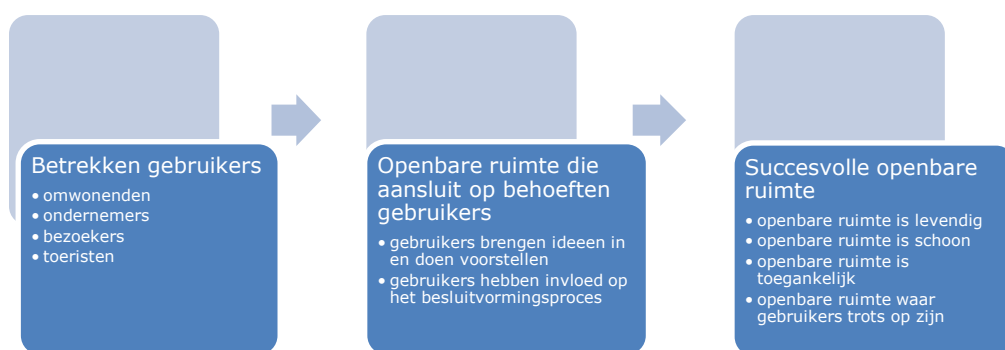
⁴ Zie in dit verband ook de woordvoering van wethouder Reynvaan in de raad zoals opgenomen op pag. 10 van dit rapport.

Een openbare ruimte is succesvol als deze gezellig, verwelkomend, levendig (er vinden bijvoorbeeld evenementen plaats), toegankelijk, bereikbaar, schoon, groen, aantrekkelijk (geen overlast of vandalisme) is. Gebruikers zijn trots op de openbare ruimte en verblijven er graag.

In een aantal publicaties geven organisaties als CROW en STIPO aan wat de mogelijke resultaten van placemaking zijn. Als de openbare ruimte beter aansluit op de behoeften van de gebruiker, kan dit bijvoorbeeld leiden tot een toename van gebruik, leefbaarheid, sociale veiligheid en waardering voor de openbare ruimte. Placemaking kan bovendien leiden tot een afname van het aantal verkeersongelukken (door een betere inrichting van de openbare ruimte), zwerfafval, vandalisme, overlast (door een gevoel van eigenaarschap) en leegstand. Doordat gebruikers actief worden betrokken bij de herinrichting en naar hun ideeën wordt geluisterd (hun inbreng wordt serieus genomen), neemt bovendien het vertrouwen in de gemeente toe.

Met behulp van een korte gestandaardiseerde enquête onder gebruikers, kan voor- en achteraf gemeten worden hoe succesvol de openbare ruimte is op de bovengenoemde kernkwaliteiten. Zulke enquêtes zijn voorafgaand aan de herinrichting van het Damplein en na de herinrichting van het Vrieseplein afgenomen onder omwonenden.¹ De resultaten van deze enquêtes zullen in dit onderzoek worden gebruikt.

Gebruikers beoordelen de openbare ruimte op de kernkwaliteiten en inventariseren samen wat op korte en lange termijn goede verbeteringen zouden kunnen zijn.

Welke doelen worden in Dordrecht nagestreefd met placemaking?

In de eerste plaats willen we, als gemeente Dordrecht, een succesvolle openbare ruimte (zie hierboven). In de tweede plaats willen we dat gebruikers, door hen actief te betrekken bij de ontwikkeling van de openbare ruimte, ook trots zijn op de openbare ruimte, eigenaarschap ervaren, bij gaan dragen aan het beheer of zelfs het beheer overnemen.

Betrekken gebruikers

Bij aanvang van een placemaking project brengt de gemeente alle gebruikers van de openbare ruimte - zo nodig met een krachtenveldanalyse - in kaart. Alle gebruikers worden uitgenodigd of ontvangen een algemene uitnodiging om mee te denken over de ontwikkeling van de openbare ruimte (o.a. via de wijkwebsite). Gebruikers kunnen ideeën inbrengen en op deze wijze invloed uitoefenen op het besluitvormingsproces. Gebruikers brengen gezamenlijk de huidige situatie in kaart, analyseren problemen, nemen initiatieven en dragen oplossingen aan.

Randvoorwaarden

De gemeente Dordrecht heeft in 2015 een eerste versie van het handboek voor placemaking opgesteld. Naast de algemene beschrijving wat placemaking is en waartoe

⁵ Bij de start project Vrieseplein was de enquête nog niet ontwikkeld. Damplein verkeert in een afrondende fase. De achteraf-enquête Damplein vindt pas plaats na enige tijd gebruik van het nieuwe plein.

het dient, worden er veel praktische handvaten in gegeven en worden ook randvoorwaarden benoemd.

De randvoorwaarden om de placemaking methode toe te passen zijn:

1. Er moet vooraf een toereikend budget worden vrijgemaakt;
2. De tijdsplanning moet voldoende ruimte bieden om gebruikers ideeën in te laten brengen en invloed uit te laten oefenen;
3. Ambtenaren, college, raad en politieke partijen (het stadsbestuur) moeten open staan voor de ideeën van gebruikers. Met andere woorden, het stadsbestuur heeft zich nog geen mening gevormd over de openbare ruimte.
4. Er moet een groep bewoners, gebruikers en/of belanghebbenden bereid zijn om met placemaking aan de slag te gaan.
5. Placemaking moet een goede keuze zijn om tot een oplossing te komen voor de opgave die er ligt voor de openbare ruimte.

5 Het Vrieseplein

Foto van heringerichte Vrieseplein

Aanleiding herinrichting Vrieseplein

Het Vrieseplein in Dordrecht, dat in het verlengde van de Vriesebrug en winkelstraat de Vriesestraat ligt, is behalve een plein ook een belangrijke doorgang voor voetgangers en fietsers naar het centrum. Na een inventarisatie begin 2015 werd duidelijk dat het Vrieseplein in slechte staat verkeerde en in zijn geheel opnieuw moest worden aangepakt (heringericht).¹ In samenspraak met de medewerker verkeer en de stedenbouwkundige maakte de projectleider een nieuw ontwerp voor het plein. Dit ontwerp zou april/mei 2015 aan de omwonenden voor inspraak worden voorgelegd. Echter, voordat dit daadwerkelijk kon gebeuren, werd het Vrieseplein door de gebiedsmanager Centrum en de toenmalig directeur van Stadsbeheer aangewezen als placemaking project. Het reeds gemaakte ontwerp is niet meer aan de omwonenden voorgelegd.

De herinrichting van het Vrieseplein is een van de drie projecten die onder de noemer van Dordt aan Zet werd aangepakt. Het plein moet niet langer worden ervaren als gemeentelijk eigendom, maar als een plein van de belanghebbenden (maatschappelijk eigendom). Omdat diverse belanghebbenden gebruik maken van het Vrieseplein, leent dit plein zich goed voor placemaking, aldus de wethouder.

⁶ Het Vrieseplein is ook opgenomen in het MOP (meerjaren onderhoudsprogramma) 2016 van Stadsbeheer.

Hoe lag het Vrieseplein er voor de herinrichting bij?

De ambtenaren en gebruikers die wij spraken omschrijven het Vrieseplein voor de herinrichting als grijs, somber en unheimisch (door de grote bomen die op het plein stonden). Gebruikers vonden de verkeerssituatie voor de herinrichting onoverzichtelijk. Daarnaast ergerden zij zich aan leveranciers die het plein als laad- en losplaats gebruiken en fietsers die niet op het fietspad maar dwars over het plein fietsen.

Kees Thies schreef in het AD ook met enige regelmaat over het 'Viezeplein'. De columnist verbaasde zich over de dak- en thuislozen (en duiven) die het Vrieseplein ontsierden en omschreef het plein geksherend als de openlucht wachtkamer van Yulius en het Leger des Heils.

Uit een mail (7 april 2011) aan de gemeenteraad, die wij in het raadsinformatiesysteem aantreffen, blijkt dat omwonenden van het Vrieseplein al langer overlast ervaren van gebruikers en verslaafden (kots en uitwerpselen) en honden (loslopen en hondenpoep) en hier ook aandacht voor hebben gevraagd.

De projectleider, die aanvankelijk gereserveerd is over de werkmethode, gaat vervolgens na of de herinrichting van het Vrieseplein zich wel voor placemaking leent. Politiek draagvlak is aanwezig (wethouder Reynvaan is bestuurlijk opdrachtgever van de opdracht placemaking) en er is vanuit het MOP (meerjaren onderhoudsprogramma) 2016 van Stadsbeheer budget voor de herinrichting van het Vrieseplein. Alleen de planning van de herinrichting van het Vrieseplein is, in de optiek van de projectleider, te krap voor een placemaking project. Dit bespreekt de projectleider met de wethouder; besloten wordt om de tijdsplanning los te laten.

Gelijktijdig verdiepen de projectleider en de stedenbouwkundige zich in placemaking. De projectleider leest zichzelf in en de stedenbouwkundige woont een aantal lezingen over de werkmethode bij.¹ De medewerker verkeer is al bekend met de werkmethode placemaking. De projectleider wordt daarnaast ondersteund door een trainee die vanuit haar studie (sociologie) bekend is met placemaking.

Beschrijving van het placemaking project Vrieseplein

Het projectkader

In de beginfase van het project zijn de volgende kaders vastgesteld waarbinnen gebruikers aan de slag konden gaan om tot een ontwerp te komen:

- De bomen met onvoldoende stabiliteit moeten gekapt worden.
- In ieder geval voor een deel van de te kappen bomen, moeten ergens op het plein bomen terug geplant worden.
- Het plein moet autovrij blijven.
- De fietsstroom moet op een goede manier over het plein geleid worden.
- Het budget voor de herinrichting bedraagt € 160.000,-.

Uitnodigen gebruikers Vrieseplein

Met hulp van de afdelingen wijkbeheer en maatschappelijke ontwikkeling brengen de projectleider en trainee, mei/juni 2015, alle belanghebbenden in kaart. Dit zijn omwonenden, ondernemers (dierenwinkel Calimero, Jack's Casino, afhaalrestaurant De kleine Griek en vishandel viskiosk Plexat), het Leger des Heils, de fietsersbond, de

⁷ Op dat moment moest de werkmethode placemaking nog worden uitgewerkt in een handboek. De eerste versie van het handboek placemaking is van 1 oktober 2015.

bomenstichting en het gemeentelijke Evenementenbureau Dordrecht.¹ Met een brief zijn deze gebruikers uitgenodigd om mee te denken over de herinrichting van het Vrieseplein. De projectleider benadert het Leger des Heils en de medewerkers van afhaalrestaurant De kleine Griek en vishandel viskiosk Plexat op de Vriesebrug ook persoonlijk. Toch zien het Leger des Heils en een deel van de ondernemers (Jack's Casino, afhaalrestaurant De kleine Griek en vishandel viskiosk Plexat) af van deelname. Dak- en/of thuislozen die zich regelmatig op en rondom het plein begeven zijn niet benaderd.

Inloopavond en bijeenkomsten ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein

Juni 2015 organiseert de gemeente een inloopavond voor alle omwonenden en andere gebruikers. Van de 600 genodigden komen er plusminus 25 naar de inloopavond. De stedenbouwkundige toont en bespreekt die avond sfeerbeelden van verschillende bestaande pleinen uit andere Europese steden; de aanwezigen hebben een duidelijke voorkeur voor een klassiek, pittoresk, gezellig Frans plein. Twaalf gebruikers (omwonenden, ondernemers, fietsersbond en bomenstichting) nemen zitting in de ontwerpgroep. Zij gaan meedenken over de herinrichting van het Vrieseplein.

datum	inloopavonden/bijeenkomsten
<i>juni 2015</i>	inloopavond herinrichting Vrieseplein <i>gebruikers uitnodigen om mee te denken over de herinrichting</i>
<i>9 juli 2015</i>	eerste bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein: <i>voorstelronde plus toelichting op het proces en de projectkaders</i>
<i>17 augustus 2015</i>	tweede bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein: <i>inbreng schetsontwerp door de secretaris en benoemen aandachtspunten</i>
<i>21 september 2015</i>	derde bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein: <i>benoemen aandachtspunten</i>
<i>19 oktober 2015</i>	vierde bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein: <i>bespreken 5 varianten ligging van de fietsroute</i>
<i>9 november 2015</i>	vijfde bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein: <i>bespreken 3 varianten ligging van de fietsroute</i>
<i>14 december 2015</i>	zesde bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein: <i>bespreken en vaststellen voorlopig ontwerp</i>
<i>18 januari 2016</i>	presentatie voorlopig ontwerp herinrichting Vrieseplein: <i>presenteren voorlopig ontwerp aan omwonenden en andere gebruikers</i>
<i>25 januari 2016</i>	zevende bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein: <i>bespreken reacties op voorlopig ontwerp en interne evaluatie</i>

Bijeenkomsten ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein

Het is de taak van de ontwerpgroep om "met één of meer voorstellen te komen op basis waarvan door de gemeente [dat wil zeggen de stedenbouwkundige] één of meer voorontwerpen [voorlopige ontwerpen] kunnen worden gemaakt".² Het voorlopige ontwerp moet vervolgens aan de omwonenden worden gepresenteerd en worden uitgewerkt tot een definitief ontwerp.

Tijdens de eerste bijeenkomst van de ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein (9 juli 2015) wordt het projectkader en het tijdspad uiteengezet. De projectleider en voorzitter van de ontwerpgroep gaan er op dat moment nog vanuit dat de gebruikers totaal vier bijeenkomsten nodig zullen hebben om met één of meer voorstellen te komen. Uiteindelijk zijn de gebruikers zeven keer bijeengekomen. De eerste vijf bijeenkomsten zijn vooral gebruikt om belangen te achterhalen, argumenten uit te wisselen en keuzes te maken. Een aantal leden van de ontwerpgroep, die wij ten behoeve van dit onderzoek interviewden, had liever gezien dat de ontwerpgroep eerder overeenstemming over het

⁸ De projectleider heeft ook overwogen de projectontwikkelaar van het nog te bouwen hotel uit te nodigen, maar dit uiteindelijk niet gedaan. Er was veel discussie in de buurt over nog te bouwen hotel en dit had het placemaking project kunnen overschaduwen.

⁹ Verslag eerste bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein, 9 juli 2015.

voorlopig ontwerp had bereikt. De vraag rijst of dit reëel is.¹ Immers toen de secretaris van de ontwerpgroep al bij de tweede bijeenkomst, tegen het advies van de projectleider in, een schetsontwerp inbracht, bleken de andere leden van de ontwerpgroep niet bereid om dit schetsontwerp inhoudelijk te bespreken. Zij vonden het daar op dat moment nog te vroeg voor. "Er wordt opgemerkt dat men [de leden van de ontwerpgroep] zich door het ter tafel brengen van een schetsontwerp al in een bepaalde richting geduwd kan voelen waar men misschien helemaal niet heen wil".²

"Door de tijd te nemen om belangen te achterhalen en keuzes te maken, kunnen later in het traject discussies worden voorkomen", aldus de trainee.

De leden van de ontwerpgroep benoemen tijdens de tweede en derde bijeenkomst zelf een aantal aandachtspunten en aanvullende wensen. Zij spreken veelvuldig over de verkeerssituatie. Op de kruising Kromhout/Vrieseweg (het kruispunt bij dierenwinkel Calimero) gebeuren vrijwel dagelijks ongelukken (tussen fietsers en voetgangers en fietsers en auto's), aldus de gebruikers.³

Verkeersveiligheid in cijfers

De leden van de ontwerpgroep vragen aandacht voor de verkeerssituatie. Zij vinden de verkeerssituatie onoverzichtelijk en stellen dat hierdoor vrijwel dagelijks ongelukken gebeuren. Wij zijn nagegaan of deze stelling met cijfers kan worden onderbouwd.

In VIA Signaal Ongevallen worden ongevallen vanuit de landelijke registraties van de politie en de verzekeraars geregistreerd. De afgelopen acht jaar hebben zich op het Vrieseplein drie ongevallen voorgedaan. Twee ongevallen voor de herinrichting van het Vrieseplein en één ongeval na de herinrichting van het Vrieseplein.

Hoewel de leden van de ontwerpgroep de verkeerssituatie voor de herinrichting onoverzichtelijk vinden, wordt uit de bovenstaande cijfers duidelijk dat zich op het Vrieseplein weinig verkeersongevallen hebben voorgedaan. De medewerker verkeer die wij interviewden kan deze ogenschijnlijke tegenstelling verklaren; vaak letten voetgangers en bestuurders beter op wanneer de verkeerssituatie onoverzichtelijk is waardoor veel ongelukken worden voorkomen.

Toelichting 1: is er bij een ongeval geen politie betrokken of is het ongeval niet gemeld bij de verzekeraar, dan wordt het ongeval niet in VIA Signaal Ongevallen geregistreerd.

Toelichting 2: Op woensdag 27 september 2017 19:51 heeft een ongeval met een personenauto plaatsgevonden. Er zijn geen omstandigheden bekend. Op woensdag 25 mei 2016 8:12 heeft een ongeval met een personenauto plaatsgevonden. De volgende omstandigheden waren van kracht: nat (wegdek toestand). Daarnaast is er nog een ongeval in 2010 geregistreerd.

Ook vinden de leden van de ontwerpgroep dat er op het plein jaarlijks een beperkt aantal kleinschalige evenementen moet kunnen plaatsvinden. Daarnaast is er gesproken over de beplanting en overlast door duiven en daklozen.

Voornaamste bespreekpunt tijdens de vierde en vijfde bijeenkomst is de ligging van de fietsroute. Nadat de leden van de ontwerpgroep hier een keuze in hebben gemaakt, kan de stedenbouwkundige een voorlopig ontwerp maken. Dit voorlopige ontwerp wordt tijdens de zesde bijeenkomst besproken.

¹⁰ Bij een eigen procesevaluatie is door de ontwerpgroep gesproken over het aantal vergaderingen. De leden concluderen dat 7 vergaderingen mooi is en het proces niet traag verliep (verslag 7e bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein, 25 januari 2016).

¹¹ Verslag 2e bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein, 17 augustus 2015.

¹² Verslag 2e bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein, 17 augustus 2015.

Toelichting: bespreking 3 varianten ligging fietsroute (vijfde bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein)

Presentatie en aanpassing voorlopig ontwerp

Op 18 januari 2016 presenteert de voorzitter van de ontwerpgroep, in aanwezigheid van wethouder Rinette Reynvaan, het voorlopig ontwerp aan alle omwonenden en andere gebruikers in de Wilhelminakerk. Van de 600 genodigden komen er plusminus 100 naar de presentatie. De reacties van de aanwezigen zijn over het algemeen positief. De meeste omwonenden zijn gecharmeerd van het ontwerp.¹ Wel geven sommige omwonenden aan dat zij het plein kaal vinden. Zij doen een aantal suggesties: "neem wat klassieke verlichtingsarmaturen" en "geef kunstenaars opdracht de stugheid te doorbreken."

Tijdens de zevende en laatste bijeenkomst van de ontwerpgroep bespreken de leden de reacties en suggesties van de omwonenden. Om tegemoet te komen aan de wensen van de omwonenden, zal een gekleurd patroon in de bestrating worden aangebracht (Oosters tapijt zoals in dierentuin Artis). Een van de leden van de ontwerpgroep, kunstenaress Katinka van Haren, maakt hiervoor het ontwerp. Omdat de kunstenaress hier veel tijd aan besteedt, vraagt zij achteraf om een vergoeding. De gemeente heeft dit verzoek niet gehonoreerd.

Afbeelding: patroon van de tegels op het nieuw aangelegde Vrieseplein ontworpen door Katinka van Haren (bron: AD artikel 15 november 2016)

De uitvoering en feestelijke opening

September 2016 voert een aannemer de werkzaamheden uit. Nadat de uitvoering is afgerond wordt het heringerichte Vrieseplein op 25 november 2016 feestelijk geopend door wethouder Rinette Reynvaan. De wethouder bedankt de leden van de ontwerpgroep nadrukkelijk voor hun inzet en spreekt haar waardering hiervoor uit.

¹³ Verslag zevende bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein, 25 januari 2016.

mei/juni 2015, gebruikers in kaart brengen en uitnodigen

juni 2015 inloopavond omwonenden

juni-december 2015 vergaderingen ontwerp- en klankbordgroep

januari 2016 presentatie ontwerp aan omwonenden

september 2016 uitvoeren werkzaamheden

november 2016 feestelijke opening plein

Rol van de betrokken ambtenaren in de ontwerpgroep

De rol van de betrokken ambtenaren in de ontwerpgroep was volgens de meeste geïnterviewden faciliterend en adviserend. Zij zien het uiteindelijke ontwerp dan ook als een gezamenlijk product van de gebruikers. De voorzitter van de ontwerpgroep tekent hier wel bij aan dat veel ideeën van gebruikers (zoals een fontein) bij voorbaat al afvielen omdat daarvoor het budget niet toereikend was.

Interne procesevaluatie

De leden van de ontwerpgroep hebben ook een interne procesevaluatie gehouden. De gemeente heeft de eigen inbreng van de ontwerpgroep leden gestimuleerd, zo komt uit de evaluatie naar voren. De ontwerpgroep leden hebben een positief beeld van de gemeente gekregen en waarderen de actieve en positieve opstelling van de ambtenaren. Deze ambtenaren moeten nog wel leren om meer out-of-the-box te denken. "Dingen kunnen ook anders dan wat je gewend bent".

Bron: Verslag zevende bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein, 25 januari 2016 en verslag evaluatie Vrieseplein, 25 januari 2016.

Bespreking in de Raad

Het College heeft op 17 november 2015 een raadsinformatiebrief naar de gemeenteraad gestuurd. In deze brief somt het College de projectkaders op en informeert de raad over de voortgang. De raadsinformatiebrief is op 15 maart 2016, nadat het placemakingproces Vrieseplein al was afgerond, besproken in de adviescommissie fysieke leefomgeving. De PvdA en D66 fractie vragen naar het beheer van het Vrieseplein. Wethouder Reynvaan kan zich voorstellen dat de gemeente uit de groep enthousiaste bewoners en andere belanghebbenden wel wat mensen kan bewegen om wat te doen. Zij zou dit in ieder geval een goed idee vinden. Gelijktijdig geeft de wethouder aan dat zij niet weet of over beheer is gesproken c.q. of over beheer afspraken zijn gemaakt met bewoners. Omdat het merendeel van de fracties geïnformeerd wil worden over de voortgang van de herinrichting van het Vrieseplein, spreekt de wethouder met de adviescommissie af dat het definitieve ontwerp ter informatie naar de raad zal worden gezonden. Uit een gesprek met Wethouder Reynvaan wordt duidelijk dat het definitieve ontwerp niet naar de raad is gezonden. Wel heeft het definitieve ontwerp op de website van de gemeente gestaan, zo tekent de kerngroep aan. De gemeenteraad neemt de raadsinformatiebrief op 29 maart 2016 voor kennisgeving aan.

Resultaten en effecten

Aantrekkelijkheid plein

Nagenoeg alle betrokkenen, die wij voor dit onderzoek spraken, zijn zeer te spreken over het uiteindelijke ontwerp. Het heringerichte plein is licht en aantrekkelijk geworden en wordt, volgens de geïnterviewden, meer dan voorheen gebruikt.

Afbeelding 3 en 4 : schets en foto van het heringerichte Vrieseplein.

Ook uit een onderzoek dat het OCD oktober 2017 onder omwonenden uitvoerde, blijkt dat de algemene waardering voor en aantrekkelijkheid van het plein is toegenomen (tabel 1). Gelijktijdig tekenen de leden van de ontwerpgroep hierbij aan dat ook na de herinrichting veel duiven en dak- en thuislozen zich op en rond het plein begeven.

Tabel 1: resultaten onderzoek onder bewoners

	voor herinrichting	na herinrichting
algemene waardering Vrieseplein	5,2	7,3
aantrekkelijkheid Vrieseplein	5,3	7,7
prettige omgeving	5,2	7,2
gevoel dat men trots is op het Vrieseplein	4,3	7,2
verkeersveiligheid	5,3	6,9
vertrouwen in bestuur gemeente	-	7,8
aandeel respondenten dat een (zeer) hoog vertrouwen in gemeente heeft	15%	31%
aandeel respondenten dat zich (zeer) verantwoordelijk voor de staat van het plein voelt	8%	25%

Bron: factsheet Vrieseplein, OCD, oktober 2017

Verkeersveiligheid

Hoewel de fietsroute feitelijk niet is verlegd, is ook de verkeerssituatie, volgens de geïnterviewden, sterk verbeterd. Zo zitten er geen haakse bochten (gevaarlijke slingerbochten) meer in de fietsroute (het fietspad loopt nu recht). Bovendien zijn het fietspad (4 meter i.p.v. 3,5 meter) en de stoep verbreed. Door de stoep te verbreden, is het fietspad verder van de gevels gepositioneerd. Dit komt de zichtlijnen van de fietsers ten goede (overzicht). Daarnaast zijn rond het plein obstakels (bloembakken en banken) geplaatst, waardoor fietsers niet meer over het plein zelf kunnen fietsen.¹

Evenementen

Op het plein moet jaarlijks een beperkt aantal kleinschalige evenementen kunnen worden georganiseerd. Met deze wens van de ontwerpgroep is in het uiteindelijke ontwerp rekening gehouden. "Door het hoogteverschil kan aan de kop van het plein (voor de brug) de ruimte zo worden ingericht dat de mogelijkheid voor zowel podium als tribune aanwezig is".² Ook bestaat de mogelijkheid om bij evenementen een van de twee fietsroutes af te sluiten. Het binnenplein is bovendien toegankelijk voor rolstoelen (door de afwezigheid van drempels en treden).

Beleving

De gebruikers zijn trots op het eindresultaat. Dit blijkt niet alleen uit de interviews, maar ook uit het oktober 2017 uitgevoerde OCD onderzoek (tabel 1). Het gevoel van trots op het plein is toegenomen van een 4,3 voor de herinrichting tot een 7,2 na de herinrichting.

Afspraken over beheer en onderhoud

De ontwerpgroep ervaart het heringerichte Vrieseplein als een plein van de gebruikers zelf ('eigenaarschap'), zo blijkt uit interviews met voorzitter en secretaris van de ontwerpgroep en het verslag van de presentatie van het voorlopig ontwerp. Dit 'eigenaarschap' heeft zich echter niet vertaald in afspraken tussen de gemeente en de

¹⁴ Zie verslag interview medewerker verkeer, 9 oktober 2017.

¹⁵ Verslag zesde bijeenkomst ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein, 14 december 2015.

gebruikers over beheer en onderhoud, zo blijkt uit dezelfde interviews en verslagen van de ontwerpgroep bijeenkomsten. "Dit is in de werkgroep bijeenkomsten niet ter sprake gekomen".¹ Het heringerichte plein wordt dan ook niet door de gebruikers beheerd of onderhouden (dit doet Stadsbeheer). Wethouder Reynvaan spreekt over een gemiste kans.² Gelijktijdig tekent zij hierbij aan dat het maken van zulke afspraken niet altijd makkelijk is. Met bewoners van een afgebakend gebied kunnen makkelijker afspraken worden gemaakt dan met de diverse gebruikers van een groot plein.

Relatie met de gemeente

Ook vroegen wij naar de relatie met de gemeente. De houding van sommige leden van de ontwerpgroep was vooraf sceptisch. Na een aantal ontwerpgroep bijeenkomsten sloeg dit echter om. De bijeenkomsten werden daardoor steeds constructiever. Uit het OCD onderzoek (tabel 1), blijkt dat het vertrouwen van omwonenden in de gemeente is toegenomen. Voor de herinrichting heeft 15% van de omwonenden een (zeer) hoog vertrouwen in de gemeente, na de herinrichting is dit 31%.

Analyse placemaking project Vrieseplein

Het proces van placemaking

In paragraaf 3 zijn placemaking en de veronderstellingen die aan de aanpak ten grondslag liggen, beschreven. Een placemaking project kent een aantal vaste elementen. Deze elementen komen ook terug bij de herinrichting van het Vrieseplein. Zo is de projectleider, die aanvankelijk gereserveerd is over de werkmethode, nagegaan of het project zich wel voor placemaking leent. Ook heeft hij met hulp van de medewerkers wijkbeheer en maatschappelijke ontwikkeling alle gebruikers in kaart gebracht en uitgenodigd om mee te denken over de herinrichting van het Vrieseplein. Het Leger des Heils en een deel van de ondernemers hebben hiervan afgezien.

Het uiteindelijke ontwerp is een gezamenlijk product van de gebruikers; deze gebruikers hebben kunnen meedenken over de herontwikkeling van het Vrieseplein. Er zijn geen afspraken gemaakt over beheer en onderhoud en het heringerichte plein wordt niet beheerd of onderhouden door de gebruikers. De rol van de ambtenaren was vooral faciliterend en adviserend van aard.

Zowel gebruikers als ambtenaren zijn positief over de meerwaarde van het proces dat is gevolgd (zie kader). Men constateert dat het resultaat meer aansluit bij de behoeften van gebruikers dan gebruikelijk was.

¹⁶ Zie verslag interview projectleider, 3 oktober 2017.

¹⁷ Zie verslag interview met wethouder Reynvaan, 13 december 2017.

Meerwaarde placemaking volgens geïnterviewden

Hoewel de inrichting van het plein niet wezenlijk is veranderd (de fietsroute is niet verlegd), vindt de medewerker verkeer dat placemaking toch een duidelijke meerwaarde heeft. Door over de inrichting en het plan te discussiëren en voor- en nadelen aan te stippen, begrijpen gebruikers beter waarom voor een bepaalde oplossing is gekozen en ontstaat een plan waar alle gebruikers achter staan. De medewerker verkeer is enthousiast over placemaking en heeft daarom ook voorgesteld om de werkmethode toe te passen in de Bankastraat. Volgens de medewerker verkeer is de methode vooral bruikbaar in gebieden waar veel gebruikers zijn met verschillende meningen en belangen.

De gemeente zou placemaking vaker moeten toepassen, aldus de voorzitter van de ontwerpgroep herinrichting Vrieseplein. De secretaris verwacht dan wel van de gemeenteambtenaren dat deze meer openstaan voor ideeën van gebruikers en minder binnen de gebaande paden denken.

Dat gebruikers actief en langdurig worden betrokken, leidt tot een beter en breder gedragen ontwerp. Het ontwerp is door de inbreng van de gebruikers ook verdiept, aldus de stedenbouwkundige. Zo liep het oude plein af en is het middendeel van het plein in het nieuwe ontwerp op aangeven van de gebruikers vlak, zodat aan de noordzijde een zitrand gemaakt kon worden. Ook het motief in het straatwerk maakt het plein levendiger (minder kaal). Daarnaast is de beplanting van dit plein beter uitgedacht en is er beeldbepalende verlichting op het plein toegevoegd. "Al met al is het een beter plein geworden". De gesprekken met de gebruikers gaven de stedenbouwkundige nieuwe ideeën en maakten denkruimte. Placemaking is vooral bruikbaar voor behapbare, overzichtelijke projecten waar de stedelijke belangen niet groot zijn, aldus de stedenbouwkundige.

Bron: afgenomen interviews

Het actief betrekken van gebruikers kan leiden tot 'succesvolle' openbare ruimtes (zie paragraaf 4). Dit is ook bij de herinrichting van het Vrieseplein het geval. Er is een plein ontworpen dat volgens de geïnterviewde ambtenaren en gebruikers goed aansluit op de behoeften van de gebruikers. Uit onderzoek dat het OCD oktober 2017 heeft uitgevoerd wordt bovendien duidelijk dat het gevoel van trots op het plein en het vertrouwen in de gemeente is toegenomen.

Meerwaarde placemaking volgens geïnterviewden (vervolg)

De projectleider vertelt dat er een schitterend plein is gekomen dat goed voldoet aan de wensen van de gebruikers. Hierbij tekent hij aan dat de doorlooptijd lang is geweest en de kosten hoger zijn dan geraamd. De meerwaarde van placemaking is in de optiek van de projectleider bij een project zoals Vrieseplein dan ook beperkt. Placemaking vindt hij wel een oplossing voor herontwikkelingen die zijn vastgelopen of waar gebruikers en gemeente geen overeenstemming kunnen bereiken.

Door het placemakingsproces heeft de gemeente draagvlak kunnen creëren voor het definitieve ontwerp, zo vertelt de vertegenwoordiger van de fietsersbond. Bewoners snappen keuzes beter. Gebruikers zijn zich voor het plein verantwoordelijk gaan voelen (eigenaarschap) en placemaking leidt soms ook tot nieuwe creatieve ideeën en oplossingen.

Placemaking is een mooie werkwijze die de kracht van gebruikers benut en vaker zou moeten worden toegepast in Dordrecht, aldus de wethouder.

Bron: afgenomen interviews

Het kader waarbinnen placemaking werd toegepast

De herinrichting is deels binnen het projectkader uitgevoerd. De bomen (robinia's) zijn gekapt en terug geplant, het plein is autovrij gebleven én de fietsstroom is op een veilige manier over het plein geleid. Het voor de herinrichting van het Vrieseplein vooraf beschikbaar gestelde en aan de raad gecommuniceerde budget van € 160.000 is met

€ 25.000 overschreden. Dit onder meer omdat is gekozen voor een uitzonderlijke lichtmast (in jaren 30 stijl), kleinschalig groen, een haag en een gekleurd patroon in de bestrating. Materiaal waar Stadsbeheer normaal niet voor kiest omdat dit duurder in aanschaf en onderhoud is. De budgetoverschrijding van € 25.000 kon binnen het MOP 2016 worden opgevangen zonder andere projecten tekort te doen.

Bij de bespreking van de voortgang van de herinrichting van het Vrieseplein (15 maart 2016), benadrukken zowel de adviescommissie fysieke leefomgeving als de wethouder dat belanghebbenden de door de gemeente meegegeven financiële kaders niet zomaar naast zich neer kunnen leggen.¹ Het uiteindelijke ontwerp van de ontwerpgroep geeft volgens wethouder Reynvaan uitdrukking aan dit uitgangspunt. De wethouder vindt de overschrijding van € 25.000 overkomelijk en vermoedt dat het ontwerp veel duurder was geweest als de adviescommissie en wethouder vooraf niet nadrukkelijk aandacht hadden gevraagd voor de financiële kaders.

Conclusies kerngroep placemaking Vrieseplein

1. De actieve en langdurige inbreng van gebruikers leidt tot een beter en breder gedragen ontwerp. Het ontwerp is door de inbreng van de gebruikers ook verdiept. Het financieel kader is in de loop van het proces aangepast voorzover dat binnen het MOP verantwoord was. Hiermee heeft de gemeente ingespeeld op de beleving in de stad en niet star vastgehouden aan afspraken vooraf. Anderzijds is ook een bewuste afweging gemaakt dat placemaking niet tot bevoordeling van situaties mag leiden in relatie tot behoeften elders in de stad.
2. Vanuit fysieke oogpunt is zondermeer een prima resultaat bereikt. Men is erg tevreden over de nieuwe inrichting van het Vrieseplein. De vraag is nog wel aan de orde of vanuit maatschappelijk oogpunt voldoende de breedte in is gegaan: het plein wordt immers regelmatig gebruikt door daklozen en Yulius, die nabij een opvangvoorziening heeft, heeft niet meegedaan aan het proces. Ook is de duivenoverlast weliswaar verminderd, maar hiervoor moesten in een latere fase eerst borden worden geplaatst met daarop het verzoek geen duiven te voeren. Gebruikers en belanghebbenden tonen zelf nog geen initiatief om het beheer van het plein te verbeteren.

6 Het Damplein

Zo het was.

En impressie van het nieuwe plein

Aanleiding herinrichting Damplein

In 2015 staat bij Stadsbeheer de herbestrating van het Damplein op de agenda. Met een bredere focus op de herinrichting van het plein. Op dat moment is men tevens op zoek naar projecten voor Dordt aan Zet/placemaking. Het Damplein wordt aangemerkt als een placemaking project. Het is onderdeel van de Meerjaren Onderhoudsplanning Wegen (MOP) 2017 van Stadsbeheer. Omdat het samen met het Vrieseplein ook als Dordt aan Zet pilot wordt ingestoken wordt de Gemeenteraad er ook afzonderlijk over geïnformeerd.

¹⁸ De wethouder geeft aan dat de belanghebbenden nadrukkelijk geen 'carte blanche' hebben. Mochten de plannen toch duurder zijn dan het bedrag dat de gemeente hiervoor beschikbaar heeft gesteld, dan moeten de belanghebbenden dit bedrag zelf middels crowdfunding opbrengen, aldus de wethouder.

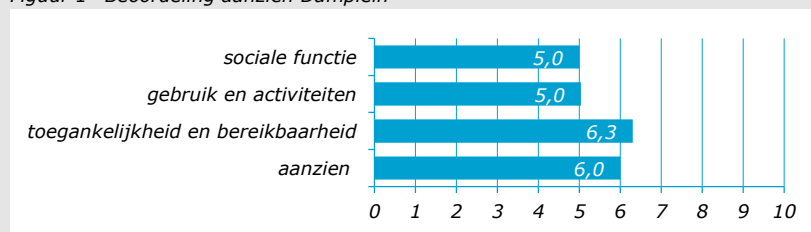
Nulmeting: Hoe lag het Damplein er voor de herinrichting bij?

De inrichting van het Damplein is in 2015 al 55 jaar oud, terwijl normaal gesproken uitgegaan wordt van een levensduur van 30 jaar. Het voldoet niet meet aan het gewenste kwaliteitsniveau voor een dergelijk plein met een centrumfunctie voor de wijk. Puur vanuit technisch oogpunt zou in ieder geval op korte termijn een klein deel van het plein vervangen moeten worden. De bestrating van het Damplein is aan vernieuwing toe.

In het verleden, maar ook nog één jaar daarvoor (2014), zijn al enkele voorstellen door derden gedaan voor een betere inrichting van het Damplein. Het gaat om een plan dat door een werkgroep van ondernemers en betrokkenen is opgesteld door architectenbureau Lugten Malschaert. Hieruit kan worden opgemaakt dat vanuit gebruikers ook behoefte bestaat om de kwaliteit van het plein te verbeteren.

Uit de enquête onder inwoners eind 2016 blijkt dat inwoners relatief ontevreden zijn over het oude Damplein. Het gebruik en activiteiten en de sociale functie worden beide onvoldoende beoordeeld en ook het aanzien en toegankelijkheid en bereikbaarheid krijgen een mager zesje.

Figuur 1 Beoordeling aanzien Damplein

Bron: OCD, Damplein, nulmeting

Beschrijving van het placemaking project

Vorbereiding project door ambtelijk projectteam

Omdat het Damplein als Dordt aan Zet/placemaking project is aangewezen, wordt in de startnotitie extra aandacht besteed aan de rollen bij een Dordt aan Zet/placemakingproces, de randvoorwaarden voor het proces en de uitgangspunten voor het nieuw ontwerp van het plein. Dordt aan Zet is een participatiemethode die al enige jaren is ontwikkeld, eerst als Burgers aan Zet, later als Bewoners aan Zet en met Dordt aan Zet wordt tot uitdrukking gebracht dat niet alleen bewoners aan zet zijn, maar ook andere gebruikers. Tevens wordt met Dordt aan Zet tot uitdrukking gebracht dat participatie zich ook uitstrekt tot projecten met een groter bereik dan de directe leefomgeving.

Vanaf 2014/2015 wordt binnen de organisatie van Dordrecht ook steeds meer gesproken over placemaking en in 2015 wordt er een handboek placemaking opgesteld (versie 1-10-2015). Dit handboek gaat in op de praktische zaken rondom placemaking, zoals de processtappen, de actorenanalyse en de randvoorwaarden en de vormgeving van deze zaken in een eerste startnotitie. Bij het opstellen van de startnotitie zijn stappen gemaakt die passen bij placemaking, zoals een overzicht van gebruikersgroepen en hun belang en ook zijn randvoorwaarden en uitgangspunten benoemd en er is een risico-analyse gemaakt.

Beschrijving van de randvoorwaarden

Binnen de gemeente zijn door het College de randvoorwaarden bepaald. Dit omdat bij dit project de gemeente het initiatief neemt en daarbij de kaders stelt. Voldoen aan de randvoorwaarden is essentieel voor het project: "Indien niet aan de randvoorwaarden wordt voldaan, heeft het project(proces) geen bestaansrecht." De randvoorwaarden gaan over de organisatie, de informatie, de tijd en juridische verantwoordelijkheid:

Organisatie

- Commitment van het College van B&W en de gemeenteraad om de definitie- en ontwerpfase van het Damplein bij de gebruikers neer te leggen (= Dordt aan Zet)
  - = Gemeente is kaderstellend in initiatieffase
  - = Gemeente vervult adviserende, ondersteunende en toetsende rol in definitie en ontwerpfase
  - = Ontwerpkeuzen worden door een afvaardiging van de gebruikers (werkgroep), op basis van argumenten gemaakt (binnen de gestelde kaders)
  - = Gemeente legt het voorlopig ontwerp van de "werkgroep gebruikers", voor aan het College tbv uitvoering en informeert de raad
  - = Gemeente organiseert de realisatie van het ontwerp en betreft de werkgroep bij de wijze van uitvoering en de klachtenafhandeling.
- De "werkgroep gebruikers" dient een gevarieerde samenstelling van gebruikers van het Damplein te zijn van minimaal 3 personen, waarbij in ieder geval een afvaardiging van de aanwonenden en de winkeliers Damplein vertegenwoordigd zijn en van de "overige" bewoners van Dubbeldam

Informatie/communicatie

- De informatie- en communicatie tussen de gemeente en de werkgroep is open en transparant.
- De werkgroep is in staat het algemeen belang boven eigen belangen te stellen.
- De werkgroep is in staat tijdige en gezamenlijk overwogen beslissingen te nemen in de ontwerpogave (ten behoeve van de planning)
- De werkgroep dient zelf voor het draagvlak binnen de wijk te zorgen voor de plannen
- Alle informatie en keuzeprocessen moeten minimaal op de website van de gemeente beschikbaar worden gesteld door de werkgroep

Tijd: het project dient uiterlijk 31 december 2017 opgeleverd te worden, omdat het opgenomen is in de MOP Wegen 2017

Juridisch

De gemeente is aansprakelijk voor de openbare ruimte. In deze hoedanigheid dienen ontwerpen ter toetsing voorgelegd te worden aan de gemeente (projectgroep) en ter besluitvorming aan het College.

Bron: Bijlage 1 bij RIB, kaders ontwerp Damplein, RIS 1604333

In de startnotitie beschrijft men de *doorlooptijd*. Dit heeft een kritisch tijdspad omdat het Damplein opgenomen is in de MOP Wegen¹ voor het jaar 2017. De herinrichting moet daarmee uiterlijk eind december 2017 gerealiseerd zijn.

tijdspad Damplein	
<i>informatieavond aanpak Damplein</i>	<i>december 2015</i>
<i>formatie werk-en klankbordgroep</i>	<i>januari 2016</i>
<i>inventarisatie wensen en belangen</i>	<i>februari 2016</i>
<i>voorlopig ontwerp (VO) gereed</i>	<i>juli 2016</i>
<i>VO ter goedkeuring B&W + RIB</i>	<i>september 2016</i>
<i>DO gereed</i>	<i>december 2016</i>
<i>bestekvoorbereiding</i>	<i>1ste kwartaal 2017</i>
<i>aanbesteding</i>	<i>2de kwartaal 2017</i>
<i>uitvoering</i>	<i>augustus -december 2017</i>
<i>overdracht</i>	<i>1ste kwartaal 2018</i>

¹⁹ MOP=MeerjarenOnderhoudsPlanning. Dit bevat ongeveer 100 projecten

Beschrijving van de uitgangspunten

In het project zijn tevens de volgende uitgangspunten gehanteerd:

Financieel

Gereserveerd budget

- Het ontwerp dient binnen het beschikbaar gestelde krediet van € 667.000,-- excl. BTW gerealiseerd te kunnen worden.
- Voor de projectorganisatie en aan ingenieurskosten is een bedrag van € 130.000,-- gereserveerd.

Onderhoudskosten

De onderhoudskosten voor het Damplein zijn gebaseerd op het kwaliteitsniveau A, conform handboek Kwaliteit openbare ruimte. Hierbij dient gerekend te worden met een bedrag van € 20.400,-- per jaar voor 8.635 m²

Overige uitgangspunten

- Het project dient gerealiseerd te worden binnen de gestelde geografische projectgrenzen.
- Behoud monument, markt en kermis
- Bereikbaarheid nood- en hulpdiensten
- Rekening houden met bevoorradingsroutes
- Minimaal handhaven van huidige aantal parkeerplaatsen
- Het plein is benoemd als "verblijfsgebied" en wordt in gebakken materialen uitgevoerd.
- Asfaltwegen rondom het plein vallen buiten de noemer "verblijfsgebied" en blijven derhalve in asfalt gehandhaafd
- Kabels en leiding tracés blijven ongewijzigd
- Stedin heeft een gietijzeren leiding liggen en Evides een asbestcementleiding: nagaan of deze partijen deze leidingen vooruitlopend op het werk willen vervangen
- Bestemmingsplan Dubbeldam (gewijzigde vaststelling 10-4-2015) en andere rapporten

Startnotitie en informeren raad met raadsinformatiebrief (RIB)

Op 24 november 2015 stuurt het College de RIB inzake het ontwerpproces placemaking Damplein naar de raad. Het College beschrijft in deze brief het doel, de randvoorwaarden en uitgangspunten. Daarnaast worden in de brief risico's benoemd en aandacht gevraagd voor duurzaamheid.

Het doel van het project is tweeledig:

1. Het binnen de gestelde kaders realiseren van een heringericht Damplein, dat aansluit bij de gebruikswaarde van de gebruikers en waarbij het beheer duurzaam is geregeld.
2. Door de werkwijze placemaking gebruikers zodanig bij het ontwerpproces te betrekken, dat zij meer verantwoordelijkheid nemen voor het toekomstig functioneren van "hun" plein. Mogelijk ontstaan hierdoor alternatieve financierings- en/of beheermogelijkheden.

Uit de RIB van november 2015 blijkt dat het budget is bepaald op basis van een sobere en doelmatige kwaliteitsverbetering. Ook extra duurzaamheidseisen vanuit de gemeente worden alleen als wens ingebracht, maar uitvoering is afhankelijk van de randvoorwaarden van het budget.

Uit de risico analyse gemaakt door het Projectteam bij de voorbereiding van het project in 2015 blijkt dat het ambitieniveau¹ voor het Damplein bij betrokkenen naar verwachting hoger ligt dan het beschikbare budget. Dit komt doordat het budget is bepaald op basis van een sobere en doelmatige kwaliteitsverbetering. Extra wensen moeten met alternatieve financieringsbronnen (subsidie, cofinanciering e.d.) tot stand worden gebracht.

²⁰ Dit is o.a gebaseerd op het ontwerpvoorstel van Lugten Malschaert uit 2014

In de werkgroepvergaderingen is duurzaamheid als wens door de gemeente ingebracht²¹. Hierbij dacht men aan: waterberging, verlichting, oplaadpunten e.d. Het beschikbare budget is echter medebepalend voor de haalbaarheid van dit soort wensen. (Bron: RIB 24 november 2015 inzake ontwerpproces Damplein via Dordt aan Zet).

In de RIB wordt ook ingegaan op terugkoppelmomenten naar de Gemeenteraad. De Gemeenteraad zal door de werkgroep op de hoogte gehouden worden van het ontwerp- en planproces via de wijkenwebsite van de gemeente. Daarnaast zal het College door middel van een raadsinformatiebrief de raad informeren over het voorlopig ontwerp, zodra deze door het College is goedgekeurd. Ook informeert het College de raad wanneer wordt afgeweken van het kader.

Start van het placemakingproces

De projectleider voor het opstellen van de startnotitie draagt het project in deze periode over aan de projectleider van Stadsbeheer, die het project gaat opstarten en verder gaat begeleiden. Deze projectleider heeft affiniteit en ervaring met participatieprojecten in het beheer. Vanuit de kerngroep placemaking is een mentor aangewezen voor de projecten placemaking (dus ook voor het project Damplein). De projectleider kan "sparren" over procesmatige, organisatorische of financiële vragen, waar incidenteel gebruik van is gemaakt.

Startbijeenkomst, uitnodiging gebruikers Damplein

Op basis van het projectplan zijn alle door het Projectteam geïnventariseerde gebruikersgroepen van het Damplein (bewoners Dubbeldam-6.000 adressen, winkeliers, kermisexploitanten, standhouders markt en verkeersdeelnemers) door de projectleider uitgenodigd voor een inloopavond begin december 2015.

De gebruikers van het Damplein zijn vooraf in kaart gebracht en benaderd. Per gebruikersgroep zijn twee mensen in de werkgroep vertegenwoordigd. De kermis is in de klankbordgroep vertegenwoordigd.

Inloopavond

Op de inloopavond komen zo'n 300 bewoners/gebruikers af. Hier is uitgelegd wat de bedoeling was, namelijk dat belanghebbenden zelf binnen randvoorwaarden een ontwerp voor de herinrichting van het Damplein kunnen uitwerken. Verder is er op deze avond informeel alvast eerste informatie verzameld. Mensen is gevraagd om op geeltjes hun ideeën, wensen en opmerkingen te zetten en deze op de tekeningen van het Damplein te plakken. De aanwezige bewoners/gebruikers kunnen tijdens de avond met de ambtenaren informeel in gesprek.

Ten slotte is de aanwezigen gevraagd zich aan te melden voor het vervolg, als belangstellende, of als geïnteresseerde om deel te nemen aan de werkgroep of de klankbordgroep.

Samenstelling en start werkgroep en klankbordgroep

Degenen die zich op de inloopavond hadden aangemeld, zijn door de gemeente uitgenodigd voor een tweede avond in februari 2016. Dit betrof zo'n 45 mensen. Op deze avond vond verdere verdieping plaats (meer informatie over wat het proces inhoudt) en zijn de werkgroep en de klankbordgroep samengesteld. Er waren meer belangstellenden voor de werkgroep dan hier aan kunnen deelnemen (maximaal 2 per doelgroep). De mensen hebben daarna zelf per doelgroep bepaald wie van hen de groep in de werkgroep zal gaan vertegenwoordigen. De werkgroep bestond uit 13 mensen. Alleen de kermis was hier niet in vertegenwoordigd. Maar een vertegenwoordiger van de kermis(vereniging) was wel in de klankbordgroep opgenomen. De klankbordgroep bestond uit zo'n 40 mensen. De klankbordgroep had de functie om als klankbord/toetssteen te fungeren voor de werkgroep. Per mail kregen de leden van de klankbordgroep de notulen van de werkgroepbijeenkomsten en daar kon men dan vragen over stellen of op reageren. De klankbordgroep is niet bij elkaar gekomen voor intern overleg, maar men heeft individueel gereageerd naar de werkgroep.

²¹ Het initiatief stadslab wordt niet expliciet genoemd, maar wel dat waterberging door de gemeente als duurzaamheidswens naar voren zal worden gebracht, met de kanttekening dat maatregelen moeten passen binnen het budget.

Bijeenkomsten werkgroep herinrichting Damplein

datum	
7 maart 2016	Vastellen leden werkgroep, voorstelronde, toelichting op het proces en kaders
21 maart 2016	Toelichting plan uit 2014 Lugten Malschaert architecten, voors en tegens kermis, vraag aan KBG o.a kermis en gebakken materiaal voor stuk tot Rechte Zandweg
4 april 2016	Presentatie stedenbouwkundige gemeente, presentatie Plein 06 (wateropgave), presentatie foto's, bespreking reacties KBG
18 april 2016	Reactie KBG, opstellen programma van eisen must & nice to have
9 mei 2016	Verslag gesprek PL met wethouder, eerste schetsen, verzoek aan architectenburo Lugten Malschaert voor uitwerking
23 mei 2016	Reacties KBG, afstemming inrichtingseisen mbv architectenburo, alternatief plan
6 juni 2016	KBG vraagt inzage in ontwerp, bespreking ontwerp architectenburo
20 juni 2016	Reactie vanuit de gemeente, stedenbouwkundig-technische vragen, voorstel tot gesprek, vragen over budget
29 augustus 2016	Bespreking aangepast voorstel stedenbouwkundige
12 september 2016	Bespreking aangepast voorstel stedenbouwkundige
10 oktober 2016	Voorstel ontwerp akkoord, voorbereiding avond voor bewoners, gemeente zoekt kosten uit
24 oktober 2016	Bespreking kosten, voorbereiding bewonersavond 7-11 mbv presentatievormen
7 november 2016	Avond voor raadsleden en bewoners
24 november 2016	Bespreking reacties uit bewonersavond

In de eerste vergadering van de werkgroep hield elk lid van de werkgroep een pitch over zijn/haar eigen wens/idee. Ook gaf de projectleider een toelichting op het proces en de randvoorwaarden. De werkgroep kwam ongeveer elke twee weken bij elkaar (in totaal zo'n 12 bijeenkomsten). Deze frequentie is door de werkgroepleden gekozen om de vaart er in te houden.

Bij de start van de werkgroep was het ontwerp dat eerder is gemaakt door architectenbureau Lugten Malschaert beschikbaar. Dat werd in de tweede bijeenkomst toegelicht.

In deze periode –ongeveer tegelijkertijd– was er via het platform duurzaam via een projectsubsidie gewerkt aan stadslab Water in de Dordtse Ruimte, een plan voor het Damplein vanuit de klimaatadaptatie/waterplein gedachte. Het ingeschakelde adviesbureau Plein 06 gaf in de derde bijeenkomst een toelichting van hun bevindingen aan de werkgroep. Tevens gaf de stedenbouwkundige van de gemeente een presentatie over de geschiedenis van het Damplein, de verschillende plannen ervoor en vanuit de stedenbouwkundige analyse is benoemd wat aan de oude situatie niet goed was. De werkgroep had daardoor meerdere informatiebronnen ter beschikking en ging daarmee in de vierde bijeenkomst een "programma van eisen" opstellen.

In de volgende bijeenkomsten werden de verschillende gebruiksfuncties van het plein besproken. De werkgroep liet zich in deze fase adviseren door het architectenbureau Lugten Malschaert en kwam op basis van het programma van eisen in de zevende bijeenkomst met een concept ontwerp. Dit ontwerp werd binnen de gemeente van reactie voorzien, waaruit bleek dat er vooral stedenbouwkundig-technische kanttekeningen waren, waarover de werkgroep met de stedenbouwkundige in gesprek ging.

Na de zomervakantie gaf de stedenbouwkundige van de gemeente een toelichting op twee ontwerpvarianten, die echter niet voldeden aan de door de werkgroep opgestelde punten.

Tijdens de tiende bijeenkomst presenteerde de stedenbouwkundige van de gemeente een aangepast ontwerp, dat goed overeenkwam met de punten vanuit de werkgroep.

De kosten van dit ontwerp zijn dan nog niet duidelijk. Deze werden door de gemeente in september uitgewerkt. Bij de discussie binnen de werkgroep over het voorlopig ontwerp kwam tot uiting dat de Dubbelsteynlaan-West in asfalt uitgevoerd zou worden, waarmee het afwijkt van het overige verblijfsgebied. De werkgroep verzocht om het met klinkers, meer als verblijfsgebied in te richten. In de afweging tussen de 7 inrichtingsvarianten die de gemeente vervolgens doorrekent kiest de werkgroep voor een variant die enigszins boven het budget uit zou komen. De uitvoering van de Dubbelsteynlaan West in klinkers is –zo blijkt uit deze berekening– met een eigen bijdrage te realiseren via crowdfunding

van € 20.000,- vanuit de werkgroep voor de meerkosten ten opzichte van uitvoering in asfalt.

Presentatie voorlopig ontwerp tijdens inloopavond

Op 7 november 2016 presenteerde de werkgroep het voorlopig ontwerp, tijdens een drukbezochte bijeenkomst met meer dan 100 aanwezigen, aan bewoners en andere gebruikers van het Damplein.

Uitleg plannen via papier en computeranimatie (3d beleving)

De meeste bewoners reageren enthousiast op het voorlopig ontwerp (zie ook film gemaakt door RTV Dordrecht: <https://www.youtube.com/watch?v=WIXwDJuS-14>). Op details geven bewoners een reactie of stellen een vraag. De werkgroep verzamelt deze reacties op een lijst met 43 punten. Verschillende bewoners/ondernemers hebben vragen over de plaats van parkeerplaatsen, verkeerssnelheid/verkeersveiligheid, waar fietsers wel/niet mogen fietsen, de plaats van bomen en groen, het plaatsen van afvalbakken of banken.

Ook de raadscommissie is positief mits het past binnen het afgesproken budget. Deze Raadscommissie vindt plaats voorafgaand aan de bewonersavond in Dubbeldam en heeft voornamelijk een informatief karakter. De gemeenteraadsleden kunnen evenals alle Dordtenaren het voorlopig en later definitief ontwerp zien via de wijkenwebsite. Er is echter geen RIB over het voorlopig ontwerp aan de Raad gestuurd.

In deze periode houdt het OCD de nulmeting over het oude Damplein onder bewoners (zie pag. 14).

De planning zoals opgenomen in de startnotitie/RIB loopt op dit moment drie maanden uit.

Het definitief ontwerp

Eind november 2016 bespreekt de werkgroep de 43 vragen en reacties, waarna het voorlopig ontwerp verder door de gemeente uitgewerkt kon worden in een definitief ontwerp. De definitieve versie (versie 16-05-2017) van het definitief ontwerp werd op de website: <https://cms.dordrecht.nl/damplein> geplaatst.

De uitvoering

Op basis van de definitieve ontwerptekening coördineert Stadsbeheer van de gemeente de aanbesteding.¹ Begin juni 2017 is de keuze voor de uitvoerder gemaakt en blijkt uit zijn inschrijving dat hij het project binnen het budget zou kunnen realiseren. Begin juli begint de aannemer met de uitvoering. Wanneer de aannemer onderzoek doet naar de fundering en ondergrond van de Dubbelsteynlaan-West (wat nu asfaltweg is), blijkt de aanleg van klinkers ter plekke van de Dubbelsteynlaan-West toch veel meer te kosten dan door de gemeente berekend. De meerkosten van uitvoering in klinkers zullen niet € 20.000,- maar € 185.000, zo blijkt in augustus. De uitvoering van de Dubbelsteynlaan-West wordt daarom door Stadsbeheer 'on hold' gezet en de voorzitter van de werkgroep wordt hiervan op de hoogte gesteld; de rest van het Damplein is dan al wel in uitvoering en is half november 2017 zo goed als gereed.

Tijdens de Raadscommissie Fysiek van 29 augustus informeert wethouder Reynvaan de raad over het Damplein en de inrichting van de Dubbelsteynlaan-West. Ondermeer dat

²² Conform in de RIB november 2015 is beschreven: "Na vaststelling van het definitieve ontwerp werkt de gemeente het definitief ontwerp uit tot bestek en tekeningen, besteedt aan, voert directie en houdt toezicht op het werk."

nu niet kan worden voldaan aan de wensen van de werkgroep. Het College stelt dat niet is voorzien in de uitvoering in klinkers van de Dubbelsteynlaan-west, zoals de werkgroep dat graag wil. Daarvoor is meer budget nodig, daarom wil het College samen met de Werkgroep Damplein deze afweging opnieuw maken. Uitgangspunt hierbij blijft voor het College dat de Werkgroep Damplein zorgt voor de financiering van de meerkosten ten opzichte van het oorspronkelijke budget voor uitvoering in asfalt.

Eind oktober vindt overleg plaats tussen de wethouder, Stadsbeheer en enkele leden van de werkgroep en ontstaat er bij de werkgroep enig begrip voor de ontstane situatie.

Over de discussie tussen gemeente en werkgroep zijn tussentijds art. 40 vragen gesteld door raadsleden. Op 6 december vindt de beantwoording plaats van de schriftelijke vragen in de Commissie Fysiek. De wethouder beantwoordt tijdens deze commissie de gestelde artikel 40-vragen. In de Commissie ontstaat echter vooral discussie over het niet passend zijn van de gestelde artikel 40 vragen bij de rol van de Raad die voor de Dordt aan Zet projecten vooraf is afgesproken. Nadat College en Raad de kaders hebben gesteld is het aan de werkgroep, de Gemeenteraad zou zich terughoudend moeten opstellen, aldus enkele raadsleden.

Analyse placemaking project Damplein

1. Het proces

Conditie vooraf

Vooraf is door het Projectteam nagegaan of herinrichting van het Damplein zich leent voor de Dordt aan Zet/placemaking methode en ook zijn de belangen van gebruikers in beeld gebracht. Tijdens de ontwerpfasen zijn alle gebruikersgroepen betrokken; de meeste via de werkgroep en de rest (kermis) via deelname aan de klankbordgroep.

Functioneren van de werkgroep

Gezien de onderlinge belangentegenstellingen en de (soms pittige) discussies die gevoerd zijn tijdens de werkgroep bijeenkomsten, is het een goede keuze geweest om frequent bij elkaar te komen (voorzitter en projectleider). Het aantal bijeenkomsten lijkt veel, maar ze waren ook nodig om de verschillende belangen en inbreng op één lijn te brengen. Het is bijzonder dat dat gelukt is. Hierbij speelde mee dat bij alle betrokkenen de noodzaak werd gezien om het Damplein te vernieuwen, aldus een werkgroeplid. Bij belangrijke beslismomenten is teruggekoppeld met de klankbordgroep.

Na de eerste bijeenkomst is een aantal bijeenkomsten gehouden om per functie/gebruik overeenstemming over de herinrichting te krijgen binnen de werkgroep. Het lukte niet altijd om consensus te vinden, dan werd er gestemd waarbij de meeste stemmen gelden. Na een aantal bijeenkomsten heeft de werkgroep consensus bereikt over een vrij gedetailleerd basisontwerp passend binnen de randvoorwaarden. De stedenbouwkundige wordt om reactie gevraagd en komt met belangrijke zaken die geleid hebben tot wijzigingen van het ontwerp waar de werkgroep al enkele keren over gesproken had. Het is daarom aan te bevelen om waar nodig professionals van begin af aan de werkgroep deel te laten nemen. Het kan veel tijd besparen. Wel lukte het om na de zomer 2016 met een binnen de werkgroep gedragen ontwerp te komen, met draagvlak zowel voor wat betreft het parkeren en het behoud en verplaatsen van het monument.

Rol van de gemeente in het placemakingproces

Vooraf is de rol van de gemeente in het proces bij deze manier van werken aan de inwoners uitgelegd: de gemeente heeft een projectteam met daarin de projectmanager en vakdisciplines, zoals stedenbouwkundige en verkeerskundige. Dit projectteam heeft een toetsende, adviserende en ondersteunende rol. De projectmanager helpt bij het ontwerp- en communicatieproces en zorgt voor de bestuurlijke besluitvorming.

De rol van de ambtenaren was over het algemeen vooral faciliterend en adviserend. De projectleider van de gemeente heeft drie rollen vervuld: hij was de procesbegeleider die het doorlopen proces (qua voortgang en deelname) bewaakt (terwijl de voorzitter van de werkgroep de bijeenkomsten voorziet). Ten tweede zorgt hij voor bewaking van de gemeentelijke randvoorwaarden en uitgangspunten die meegegeven zijn en ten derde heeft hij inhoudelijke input gegeven op het terrein van de onderwerpen vanuit Stadsbeheer (zoals groen, bestrating). Diverse geïnterviewden vanuit de gemeente (stedenbouwkundige en kerngroeplid) geven aan dat bij dit soort intensieve processen een aparte (bij voorkeur onafhankelijke) en ervaren procesbegeleider (met de

vaardigheid om negatieve emotie om te buigen in positieve energie) wenselijk is. Volgens de geïnterviewde werkgroepleden bleef de gemeente wat teveel op de achtergrond (hierbij speelt ook een rol dat de stedenbouwkundige van de gemeente niet eerder bij de vergaderingen aanwezig was).

Betrokkenheid overige gebruikers

De werkgroep is er in geslaagd om ondanks verschillende belangen een ontwerp te maken waar allen achter staan. De Dubbelsteynlaan West maakte onderdeel uit van dit ontwerp. Dit ontwerp was € 20.000 duurder dan het budget. De werkgroep zag mogelijkheden om voor eind augustus 2017 via crowdfunding te voorzien in de financiering van de € 20.000. De werkgroep is er trots op dat iedereen, inclusief de gemeente, achter het ontwerp stond dat in november 2016 is gepresenteerd. De bewoners van Dubbeldam reageerden tijdens de avond uitermate positief. Ze konden via 3D beelden een goede indruk krijgen van hoe het plein eruit zou komen te zien. Ook ondernemers waren positief.

Communicatie en waardering

Werkgroepleden vinden dat zij tijdens de aanbestedings- en uitvoeringsfase slecht geïnformeerd zijn en dat de omgeving laat is geïnformeerd over de start van de uitvoering.

In de periode na vaststelling van het definitief ontwerp tot aan de start van de uitvoering door de gekozen aannemer, is er incidenteel contact vanuit de gemeente met de werkgroep. Dát de uitvoering van de Dubbelsteynlaan West duurder zou worden en daarmee uitgesteld werd, is niet rechtstreeks met de werkgroep gecommuniceerd. Wel wordt de voorzitter geïnformeerd over het Collegevoorstel, waarin onder andere staat dat het uitgangspunt blijft dat de werkgroep Damplein voor de financiering van de meerkosten ten opzichte van het oorspronkelijke budget voor uitvoering in asfalt zorgt. Na het gesprek tussen de wethouder en leden van de werkgroep is er begrip om de Dubbelsteynlaan West niet met klinkers uit te voeren, maar in asfalt, gezien de hoge kosten die uitvoering in klinkers met zich mee zou brengen.

Rol van de raad

De raad stelt als kader het MOP vast. Daarbinnen bepaalt het College binnen welk kader een project moet worden uitgevoerd. Omdat Damplein ook een pilot was binnen Dordt aan Zet is de raad intensiever bij het proces betrokken. De raad is op drie momenten geïnformeerd: bij de startnotitie, bij het voorlopig ontwerp en over de knelpunten m.b.t. de Dubbelsteynlaan-West.

Eigenaarschap en afspraken over onderhoud en beheer

Er zijn geen afspraken over beheer en onderhoud tussen de gemeente en de gebruikers gemaakt. Vanuit de gemeente zijn ook geen afspraken voorgesteld m.b.t. het beheer in de toekomst. Omdat het Damplein nu vernieuwd is kan er meer betrokkenheid bij/eigenaarschap van het plein komen van de kant van de ondernemers en bewoners. Het is nu te vroeg om dat vast te kunnen stellen. In de oude situatie was er al sprake van betrokkenheid bij het plein, naar verwachting zal dat zo blijven.

2. Resultaten en effecten

We bekijken het resultaat van het nieuwe Damplein volgens de meetlat van de vier kernkwaliteiten van placemaking voor een openbare ruimte: gebruik & activiteiten, comfort & beeldvorming, toegankelijkheid & verbindingen en gezelligheid.

Placemaking richt zich op vier kernkwaliteiten:

1. *Gebruik & activiteiten: wat kun je er doen?*
2. *Comfort & beeldvorming: is de plek aantrekkelijk?*
3. *Toegankelijkheid & verbindingen: is het gemakkelijk bereikbaar, begaanbaar en overzichtelijk?*
4. *Gezelligheid: voelt iedereen zich welkom?*

In het algemeen zijn de geïnterviewden enthousiast over de vernieuwing van het Damplein. En het participatieproces heeft daar een positieve bijdrage aan geleverd. De geïnterviewde leden van de werkgroep en klankbordgroep geven aan dat de kwaliteit door de inbreng van de werkgroep beter is geworden.

De verblijfskwaliteit en gebruiksmogelijkheden van het plein zijn toegenomen door banken en speelgelegenheid. Het Damplein is aantrekkelijker geworden door het materiaalgebruik (klinkers) en ruimere inrichting voetgangersgebied voor de winkels, de automobilist heeft het gevoel er te gast te zijn. De gezelligheid kan verbeteren door terras/horeca (dit moet in het voorjaar gaan blijken).

(Mede door) de inbreng van de werkgroep is het volgende bereikt:

- het plein bevat meer groen en is kleuriger dan voorheen
- het plein bevat nu ook fietsparkeermogelijkheden
- het is aantrekkelijker om op het plein te verblijven (door inrichting en voorzieningen als bank en speelgelegenheid en terras, (ijsalon/ Laura's keuken/snackbar)
- het is nog wel stenig (vanwege de parkeerplaatsen, markt en kermis), maar wel met kwalitatief goed en aantrekkelijk materiaal
- door het ontwerp is de auto te gast; het is meer een leefplein geworden

3. Randvoorwaarden en uitgangspunten (het kader)

In hoeverre is men erin geslaagd het project uit te voeren binnen de gestelde randvoorwaarden en uitgangspunten voor een placemakingproces?

Randvoorwaarden:

- *Organisatie:* Alle gebruikers zijn uitgenodigd en de werkgroep heeft met terugkoppeling naar de klankbordgroep het programma van eisen voor het ontwerp opgesteld en het voorlopig ontwerp laten maken. Gebruikers zijn voldoende betrokken in het proces en hun vertegenwoordigers in de werkgroep hebben hun achterban voldoende geïnformeerd.
- *Informatie en communicatie:* Er is een algemene inloopavond georganiseerd, waarbij draagvlak voor de plannen binnen de wijk is gebleken. De informatie over het nieuwe Damplein is via de website van de gemeente openbaar gemaakt. Communicatie blijft een belangrijk aandachtspunt voor de gemeente. Er is naar werkgroep en klankbordgroep onvoldoende gecommuniceerd over de problematiek m.b.t. het deel Dubbelsteynlaan West. Ook is de werkgroep na de publicatie van het definitief ontwerp niet meer op de hoogte gehouden van de voortgang.
- *Tijd:* Er is was voldoende tijd voor de gebruikers om tot een ontwerp te komen en de achterban te betrekken.

Uitgangspunten

- *Budget:* Het ontwerp kon worden gerealiseerd binnen het budget doordat met crowdfunding een overschrijding van € 20.000 zou worden gefinancierd. Het tekort dat dreigde te ontstaan van € 185.000 stond los van het placemakingproces, maar diende wel in overleg tussen gebruikers en gemeente opgelost te worden. Dat is uiteindelijk gelukt: men ziet af van de uitvoering van de Dubbelsteynlaan West in klinkers (dat eerst wel in het ontwerp van de werkgroep was opgenomen).
- Ambtenaren merken op dat de opgenomen proceskosten onvoldoende recht doen aan de extra inzet die gepaard gaat aan de Dorcht aan Zet/placemaking aanpak. Hierbij past wel de kanttekening dat de gemeente op dit punt nog een leerproces doormaakt. Als je gebruikers vraagt om zelf een ontwerp te (laten) maken, dan is het belangrijk om ook ruimte te geven niet alleen qua budget, maar ook qua randvoorwaarden om te zorgen voor extra kwaliteit. Je wekt door het starten van placemaking bij de deelnemers verwachtingen.

toezegging deden een budgetoverschrijding met € 20.000 op te vangen met crowdfunding.

2. Over het algemeen heeft de gemeente voldoende afstand bewaard, zodat gebruikers voldoende ruimte voor eigen inbreng hadden. Het blijft echter wel nodig om voortdurend de deskundigheid vanuit de gemeente voor de gebruikers beschikbaar te hebben tijdens het proces (bijv. verkeerskundige en stedenbouwkundige).
3. De aandacht voor communicatie verslaptte in een bepaalde fase. Gebleken is dat ook in een fase dat communicatie minder belangrijk lijkt, het toch belangrijk is om continuïteit in de communicatie te waarborgen.
4. Richting de gebruikers is op juiste wijze het projectkader gehanteerd. Wat betreft het budget dient de gemeente zich intern wel af te vragen of deze wijze van kaderstelling in processen van placemaking wel voldoende recht doet aan het werken volgens de bedoeling. Het budget werd door de afspraken daarover met gebruikers en met de raad een harder kader dan gebruikelijk was binnen het MOP. Zie ook de oplossing die gekozen was bij het Vrieseplein.

Onderzoeksverantwoording

Voor dit onderzoek namen wij stukken door en interviewden wij 19 betrokkenen. Daarnaast namen wij een groot aantal documenten door. Onder andere het handboek placemaking, raadsinformatiebrieven, ontwerpgroep verslagen en krantenartikelen. Analyses, conclusies en aanbevelingen zijn tot stand gekomen in samenwerking met de kerngroep placemaking gemeente Dordrecht.

Geïnterviewde personen

Vrieseplein

1	Johan van Loon	projectleider	3 oktober 2017
2	Denise Duncan	projectsecretaris	14 november 2017
3	Jeroen van der Stel	stedenbouwkundige	9 oktober 2017
4	Vanessa Verveer	medewerker verkeer	9 oktober 2017
5	Niek Fraterman	Vertegenwoordiger fietsersbond	9 oktober 2017
6	Bart Bouman	omwonende en voorzitter ontwerpgroep	9 oktober 2017
7	Johan van Dongen	omwonende en secretaris ontwerpgroep	9 oktober 2017

Damplein

8	Johan Heijboer	Projectleider Damplein	12 oktober
9	Alke van den Berg	adviseur stedenbouw	2 november
10	Floris Klink	voorzitter Werkgroep Damplein bewoner/ondernemer Damplein	16 november
11	Dhr. Wegink	lid Klankbordgroep Damplein	16 november
12	Pel 't Lam	ondernemer Damplein	17 oktober
13	William van Nederpelt	Vertegenwoordiger fietsersbond	18 oktober
14	Paul van Esch	adviseur Productbeheer, teamleider RGG Stadsbeheer	25 oktober
15	Miriam Kiewiet	kerngroep placemaking /mentor Damplein	2 november
16	Joop Veth	Adviseur Stadsbeheer Control project Damplein	1 november

Algemeen

17	Victor Rouppe van der voort	voormalig opgavemanager placemaking	26 september
18	Rinette Reynvaan	portefeuillehouder	13 december
19	Mariska Kien	opgavemanager placemaking	19 oktober

Kerngroep placemaking

Miriam Kiewiet, Projectmanagement
Irma Zanders, Stadsontwikkeling
Lineke Schouwstra, Communicatie
Jan Smits, Stadsbeheer (opdrachtgever)

Het OCD streeft naar hoge kwaliteit van de informatie in deze rapportage. Heeft u nog suggesties of aanvullingen, laat het ons dan weten.

drs. Daan Massie en drs. Jan Schalk
januari 2018

Postbus 619
3300 AP Dordrecht
(078) 770 39 05

ocd@drechtsteden.nl
www.onderzoekcentrumdrechtsteden.nl